

WŁADYSŁAW WOJCIECH MOGILSKI

<https://doi.org/10.33995/wu2025.1.2>

date of receipt: 19.03.2025

date of acceptance: 15.05.2025

Regres nietypowy ubezpieczyciela jako instrument prewencji w ruchu drogowym

Przedmiotem artykułu jest tzw. regres nietypowy w obowiązkowym ubezpieczeniu odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych. Terminem tym określa się roszczenie ubezpieczyciela do ubezpieczonego będącego sprawcą wypadku drogowego o zwrot wypłaconego odszkodowania, jeżeli spowodował on wypadek w szczególnie rażących i nagannych sytuacjach wskazanych w ustawie, np. po użyciu alkoholu lub środków odurzających, bez wymaganych uprawnień lub w razie ucieczki z miejsca wypadku. Podstawą prawną roszczeń regresowych ubezpieczyciela wobec ubezpieczonego jest art. 43 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych z 2003 roku.

Regres nietypowy rodzi szereg problemów takich, jak charakter prawny regresu, termin przedawnienia, czy dopuszczalność regresu do następców prawnych sprawcy wypadku. Zasadniczym wątkiem artykułu jest analiza wpływu regresu nietypowego na zapobieganie wypadkom drogowym przez prowadzących pojazdy mechaniczne poprzez stymulowanie ich do zwiększonej troski i ostrożności na drodze za pomocą instrumentów prawnoubezpieczeniowych. Stosowanie regresu nietypowego jest fakultatywne, ale biorąc pod uwagę jego funkcje, a zwłaszcza funkcję prewencyjno-wychowawczą, uzasadniony jest postulat szerszego korzystania z regresu nietypowego w praktyce ubezpieczeniowej. Dzięki tej instytucji kierujący pojazdem mechanicznym, który dopuszcza się szczególnie rażących i nagannych zachowań w ruchu drogowym, nie będzie czuł się bezkarny, gdyż mimo posiadania polisy OC może zostać obciążony ciężarem wyrządzonej szkody.

Słowa kluczowe: ubezpieczenie komunikacyjne OC, regres nietypowy, prewencja

Wprowadzenie

Celem opracowania jest analiza instytucji regresu nietypowego w ubezpieczeniu odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych (dalej: OC ppm) pod kątem jego wpływu na poprawę stanu bezpieczeństwa w ruchu drogowym.

Liczba ofiar i straty materialne wynikające z wypadków drogowych wciąż są zatrważające, mimo widocznej poprawy w ostatnich latach. Po polskich drogach porusza się rocznie ok. 36 mln pojazdów krajowych i 5 mln pojazdów w tranzycie. W takiej masie wypadki są nieuniknione, ale nadal niepokoją ich liczba i skutki. Jak wskazują statystyki, w 2023 roku wydarzyło się w Polsce ponad 21 tys. wypadków drogowych, w których zginęło blisko 1900 osób, a 24 tys. zostało rannych. Przeciętnie każdego dnia zdarza się 60 wypadków, w których szkód doznaje 60 osób, a w tym 6 osób to ofiary śmiertelne¹.

Zadaniem państwa w dziedzinie wypadków drogowych jest przede wszystkim ustalanie i egzekwowanie wymogów bezpieczeństwa oraz prowadzenie działań zmierzających do eliminowania przyczyn i łagodzenia skutków wypadków. Nie wystarczą dobra infrastruktura drogowa czy bezpieczne pojazdy. Równie ważne jest wyrabianie u uczestników ruchu drogowego właściwych postaw pod kątem bezpieczeństwa i kultury jazdy. W związku z tematyką artykułu szczególnie interesuje nas kształtowanie takich postaw za pomocą instrumentów prawnych. W powszechnym odczuciu najważniejszy środek zapobiegania wypadkom drogowym stanowi odpowiedzialność karna za przestępstwa i wykroczenia drogowe². Jak postaramy się wykazać, pozytywny wpływ na prewencję w ruchu drogowym można osiągnąć również za pomocą instrumentów prawa cywilnego, związanych z odpowiedzialnością odszkodowawczą sprawców wypadków³. Jak wskazuje praktyka, efekt „odstrasający” może wywoływać już sama groźba odpowiedzialności sprawcy wypadku za szkody wyrządzone w określonych szczególnych sytuacjach.⁴

1. Raport Biura Ruchu Drogowego KG Policji, *Wypadki drogowe w Polsce w 2023 roku*, Warszawa 2024, s. 5–6. Szczegółowe informacje na ten temat można znaleźć na stronie: <https://www.krbrd.gov.pl/pl/aktualnosci/> [dostęp: 23.04.2025].
2. Zob. art. 173–180a ustawy z dnia 6 czerwca 1997 roku – Kodeks karny [tekst jedn. Dz. U. 2025, poz. 383]. W prawie karnym za wypadek drogowy uznaje się zdarzenie, w wyniku którego co najmniej jeden uczestnik został ranny (a czas jego powrotu do zdrowia lub hospitalizacji wynosi więcej niż 7 dni) albo poniósł śmierć. Inny charakter mają tzw. kolizja drogowa, czyli zdarzenie, którego uczestnicy nie odnieśli obrażeń lub odnieśli obrażenia, w związku z którymi czas powrotu do zdrowia lub pobytu w szpitalu nie przekracza 7 dni. Skutkiem kolizji są zwykle straty materialne, np. uszkodzenie samochodu lub infrastruktury drogowej. Na gruncie prawa cywilnego [w świetle Kodeksu cywilnego i ustawy z 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych] rozróżnienie wypadku drogowego od kolizji jest bez znaczenia. Istotną przesłanką odpowiedzialności odszkodowawczej kierującego pojazdem jest natomiast związek wyrządzonej szkody z ruchem pojazdu.
3. Por. W. Warkało, *Odpowiedzialność odszkodowawcza – funkcje, rodzaje, granice*, Polska Akademia Nauk, PWN, Warszawa 1962, s. 40.
4. Zob. A. Kędzierska-Cieślakowa, *Zagadnienie funkcji prawa cywilnego w związku z unormowaniem odszkodowania w ustawodawstwie polskim*, [w:] *Odpowiedzialność cywilna za wyrządzenie szkody [zagadnienia wybrane]*, [red.] S. Grzybowski, PWN, Warszawa 1969, s. 55; A. Szpunar, *O funkcjach odpowiedzialności cywilnej*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Wynalazczości i Ochrony Własności Intelektualnej” 1974, nr 1, s. 176; D. Maśniak, *Komentarz do art. 43 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych*, [w:] *Kontrakty na rynku ubezpieczeń. Komentarz do przepisów i warunków ubezpieczenia*, [red.] D. Fuchs, K. Malinowska, D. Maśniak, Wolters Kluwer, Warszawa 2020, s. 650.

W indemnizacji szkód w ruchu drogowym główną rolę odgrywają ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów mechanicznych (OC ppm). Celowe okazuje się przypisanie tym ubezpieczeniom funkcji prewencyjnych. Wbrew zgłaszanym niekiedy obawom, ubezpieczenie OC nie osłabia ostrożności kierujących pojazdami, rzekomo zdejmując z nich odpowiedzialność za wyrządzone szkody. Przeciwnie, klauzule oraz inne zapisy umów ubezpieczenia OC, np. powinności prewencyjne, wywierają pozytywny wpływ na postępowanie kierujących pojazdami, skłaniając ich do ostrożności i rozważań, przez co sprzyjają zapobieganiu wypadkom drogowym.

Od dawna za jedną z funkcji ubezpieczeń uznawana jest **prewencja ubezpieczeniowa**⁵. Niestety, jak się ocenia, nie jest ona doceniana ani skutecznie wykorzystywana⁶. Istnieje szereg przesłanek, by umowa ubezpieczenia jako instytucja prawa prywatnego, oprócz funkcji kompensacyjnej spełniała określone zadania prewencyjne, co w zasadzie jest domeną prawa publicznego⁷. Wielość funkcji oraz podstaw prawnych ubezpieczeń wskazuje, że prawo ubezpieczeniowe jest kompleksową gałęzią prawa. Poszczególne rozwiązania prawnoubezpieczeniowe powinny motywować kierujących pojazdami (jako potencjalnych sprawców wypadków) do większej ostrożności i rozważań w ruchu drogowym, gdyż to oni mają największy wpływ na bezpieczeństwo na drogach⁸.

W ubezpieczeniach OC jednym z najważniejszych środków oddziaływania prewencyjnego jest regres nietypowy. O „nietypowość” tego regresu będzie jeszcze mowa. W tym miejscu wystarczy stwierdzenie, że chodzi o roszczenie ubezpieczyciela wobec sprawcy wypadku (ubezpieczonego), obejmujące zwrot wypłaconego odszkodowania, jeżeli do wypadku doszło w szczególnych sytuacjach określonych w ustawie.

Podjęcie tematyki regresu nietypowego wydaje się celowe zarówno ze względów praktycznych, jak i poznawczych. Trzeba przyznać, że w ostatnich latach tematyka ta wzbudza coraz większe zainteresowanie doktryny⁹. Zakres problematyki jest szeroki, poczynając od charakteru prawnego

5. Zob. W.W. Mogiński, *Prewencja ubezpieczeniowa – zagadnienia prawne*, PWE, Warszawa 1980, s. 25 i nast., W.W. Mogiński, *Systematyka form i metod prewencji ubezpieczeniowej*, *Studia Ubezpieczeniowe. Tom IV*, PWE, Warszawa–Poznań 1979, s. 43; por. J. Handschke, W.W. Mogiński, T. Sangowski, *Prewencja a ubezpieczenia w świetle polskiej teorii i praktyki ubezpieczeniowej (referat Polski na V Światowy Kongres Prawa Ubezpieczeniowego AIDA – Madryt 1978)*, *Studia Ubezpieczeniowe. Tom IV*, PWE, Warszawa–Poznań 1979, s. 5–37.
6. Zob. W.W. Mogiński, *Prewencja – niedoceniana funkcja ubezpieczeń*, [w:] *O dobre prawo dla ubezpieczeń. Księga Jubileuszowa Profesora Eugeniusza Kowalewskiego*, [red.] E. Bagińska, W.W. Mogiński, M. Wałachowska, TNOiK, Toruń 2019, s. 239 i nast.
7. Por. M. Wilejczyk, *Funkcje prawa deliktów we współczesnym społeczeństwie*, [w:] *Prawo deliktowe wobec nowych technologii*, [red.] P. Machnikowski, Wolters Kluwer, Warszawa 2023, s. 123–125.
8. M. Wilejczyk, *Funkcje prawa deliktów...*, s. 124.
9. Zob. m. in. E. Kiziewicz, *Roszczenie zwrotne zakładu ubezpieczeń*, „Monitor Ubezpieczeniowy” 2009, nr 39, J. Misztal-Konecka, *Regres nietypowy w ubezpieczeniu odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych*, „Monitor Prawniczy” 2010, nr 15; A. Raczyński, *Instytucja regresu nietypowego (szczególnego) na tle konstrukcji ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej*, [w:] *Ubezpieczenia gospodarcze. Wybrane zagadnienia prawne*, [red.] B. Gnela, Wolters Kluwer, Warszawa 2011, G. Wolak, *Czy regres nietypowy w ubezpieczeniu OC posiadaczy pojazdów mechanicznych przysługuje przeciwko spadkobiercom kierującego pojazdem?*, „Prawo Asekuracyjne” 2012, nr. 4; T.H. Bednarczyk, A. Jańska, B. Krzyszczałak, *Funkcja kompensacyjna regresu na przykładzie ubezpieczeń OC posiadaczy pojazdów mechanicznych*, „Zarządzanie i Finanse” 2016, nr 3/1; Ł. Mazurczak, *Przedawnienie nietypowego roszczenia regresowego zakładu ubezpieczeń*, „Rozprawy Ubezpieczeniowe” 2016, nr 22(3); M. Serwach, *Roszczenia regresowe ubezpieczyciela w ubezpieczeniach odpowiedzialności cywilnej*, [w:] *Czynić postępowanie w prawie. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesor Birucie Lewaszkiewicz-Petrykowskiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2017; R. Poprawski,

regresu nietypowego, przedawnienia roszczeń regresowych, do niemożności kierowania regresu wobec następców prawnych sprawcy. Dla praktyki istotne jest ukazanie funkcji regresu nietypowego, gdyż ubezpieczyciele nie zawsze mają świadomość, jak ważne cele mogą osiągnąć dzięki tej szczególnej instytucji prawnej. Dla dydaktyki przydatne będą uwagi natury ogólnej. Rozważania ograniczamy do regresu nietypowego w obowiązkowym ubezpieczeniu OC posiadaczy pojazdów mechanicznych (OC ppm), gdzie jest on najszerszej stosowany.

1. Regres jako instytucja prawa cywilnego i ubezpieczeniowego

W prawie cywilnym regres występuje w wielu stosunkach zobowiązaniowych, chociaż nie ma ogólnej formuły. Regres najogólniej oznacza żądanie zwrotu dokonanej zapłaty, stąd synonimiczny termin *roszczenie zwrotne*. W ujęciu wąskim regres odnosi się do roszczeń między dłużnikami współodpowiedzialnymi za szkodę (zob. art. 376 § 1 k.c.) czy do rozliczania zobowiązań niepodzielnych (zob. art. 380 § 3 k.c.)¹⁰. Natomiast w ujęciu szerokim obejmuje „wszelkie przypadki, kiedy dłużnik, zaspokoiwszy wierzyciela, próbuje uzyskać rekompensatę od osoby trzeciej”¹¹. Regres pojawia się w szczególnej konfiguracji, gdzie w ramach dwóch stosunków prawnych występują trzy podmioty. Stosunek regresowy ma charakter akcesoryjny, ponieważ powstaje po wykonaniu lub wygaśnięciu zobowiązania pierwotnego¹². Jeżeli wierzytelność pierwotna nie wygasła, lecz przeszła na inną osobę, mówimy o **subrogacji**, czyli wstąpieniu w prawa zaspokojonego wierzyciela¹³.

W sferze ubezpieczeń typowy jest regres ubezpieczyciela wobec osoby trzeciej odpowiedzialnej za szkodę pokrytą z tytułu umowy ubezpieczenia (art. 828 § 1 k.c.)¹⁴. W zakresie szkód z ruchu pojazdów, oprócz odpowiedzialności sprawcy o charakterze deliktowym (art. 436 w zw. z art. 435

Przedawnienie roszczenia zakładu ubezpieczeń z regresu nietypowego w ubezpieczeniu odpowiedzialności cywilnej posiadacza pojazdu mechanicznego, „Prawo Asekuracyjne” 2017, nr 4; P. Grzembka, *Regres ubezpieczeniowy – zagadnienia wybrane*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 2020, nr 3; Z. Długosz, *Wpływ funkcji przepisów o regresie nietypowym w ubezpieczeniu OC posiadaczy pojazdów mechanicznych na ich interpretację*, [w:] *Ubezpieczenie OC posiadaczy pojazdów mechanicznych – nowe spojrzenie na znaną instytucję*, [red.] M. Orlicki, J. Pokrzywniak, A. Raczynski, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2021; M. Janicki, *Charakter prawny regresu nietypowego*, „Przegląd Sądowy” 2022, nr 7–8; J. Wojciechowski, *Ubezpieczeniowy regres nietypowy na podstawie art. 43 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych*, *Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych*, „Prawo Asekuracyjne” 2022, nr 3; D. Fuchs, *Considerations on insurance recourse and the status of the consumer in motor third-party liability insurance – comments on the background of the preliminary inquiry submitted to the Court Of Justice of the EU by the rajonen sad in Sofia, Bulgaria, on June 26, 2023 – ZD ‘BUL INS’ AD vs PV [Case C-387/23, BUL INS]*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 2024, nr 2.

10. Zob. W. Czachórski, *Zobowiązania. Zarys wykładu*, [opr.] A. Brzozowski, M. Safjan. E. Skowrońska-Bocian, Wolters Kluwer, Warszawa 2009, s. 106–107.
11. S. Buczkowski, *Z zagadnień regresu*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 1952, nr 12, s. 44.
12. Zamiast wielu, zob. T. Sangowski, *Regres ubezpieczeniowy*, PWE, Warszawa 1977, s. 21 i nast.
13. Zob. A. Ohanowicz, *Wstąpienie osoby trzeciej w prawa zaspokojonego wierzyciela*, „Studia Cywilistyczne” 1969, t. XIII–XIV, s. 227 i nast., por. A. Szpunar, *Wstąpienie w prawa zaspokojonego wierzyciela*, Zakamycze, Kraków 2000.
14. W. Marek, *Roszczenie regresowe ubezpieczyciela w systemie odpowiedzialności odszkodowawczej według prawa polskiego*, „Studia Iuridica” 1975, nr III, s. 171–172.

k.c.), w grę wchodzi odpowiedzialność ubezpieczyciela z tytułu umowy ubezpieczenia OC (art. 822 § 1 k.c.). Poszkodowany może dochodzić roszczeń od kierującego pojazdem (sprawcy szkody) lub od ubezpieczyciela OC tegoż sprawcy (zob. art. 822 § 4 k.c.). W sferze wypadków drogowych, wobec braku podstaw ustawowych dla odpowiedzialności solidarnej sprawcy oraz ubezpieczyciela, mamy do czynienia z odpowiedzialnością *in solidum* obu tych podmiotów. Mimo że zachodzi tożsamość świadczenia, każdy z nich odpowiada na innej podstawie prawnej, a spełnienie świadczenia przez jeden z podmiotów zwalnia drugi z odpowiedzialności¹⁵. Szeroko stosowany termin *regres ubezpieczeniowy*¹⁶ określa wszelkie roszczenia zwrotne ubezpieczyciela, dlatego konieczne jest wskazanie adresata tych roszczeń.

Wyróżnia się dwa rodzaje regresu ubezpieczeniowego. Gdy ubezpieczyciel kieruje roszczenie do osoby trzeciej spoza stosunku ubezpieczenia, takie roszczenie oznacza **regres typowy**. Ma on zastosowanie po pokryciu szkody majątkowej ubezpieczonego. Inną jest sytuacja w ubezpieczeniach odpowiedzialności cywilnej, gdzie ubezpieczyciel na szczególnej podstawie prawnej może żądać zwrotu wypłaconego odszkodowania od samego ubezpieczonego, jeżeli kierując pojazdem, spowodował on wypadek w ściśle określonych sytuacjach. Jest to **regres nietypowy**¹⁷. Podmioty stosunku regresowego określa się mianem *regredient* (ubezpieczyciel) oraz *regresat* (adresat regresu, czyli sprawca szkody).¹⁸ Regres nietypowy najczęściej jest stosowany w ubezpieczeniach obowiązkowych, w tym w ubezpieczeniu OC posiadaczy pojazdów mechanicznych, choć nie ma przeszkód jego stosowania w ubezpieczeniach dobrowolnych¹⁹. W nauce prawa ubezpieczeniowego regres nietypowy nie budzi zastrzeżeń,²⁰ a nawet uznawany jest za czynnik eliminowania patologii w ruchu drogowym²¹.

2. Podstawy prawne regresu nietypowego

W ustawie o ubezpieczeniach obowiązkowych z 2003 roku²² regres nietypowy występuje w kilku sytuacjach. Na podstawie art. 11 ust. 2 tej ustawy ma zastosowanie do szkód wyrządzonych

15. Zob. M. Pyziak-Szafrnicka, [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 5. Prawo zobowiązań – część ogólna*, [red.] K. Osajda, CH Beck, Warszawa 2019, s. 132 i nast., B. Lewaszkiewicz-Petrykowska, *Wyrządzenie szkody przez kilka osób*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1978, s. 177, por. uchwała pełnego składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z dnia 8 października 2010 r., sygn. III CZP 25/10, LEX nr 603374 oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 kwietnia 2016 r., sygn. II CSK 361/15, LEX nr 20151475.
16. Sam termin *regres ubezpieczeniowy* bywa kwestionowany, m.in. z tego względu, że roszczenie ubezpieczyciela z art. 828 k.c. [tzw. regres typowy] nie jest roszczeniem nowym, lecz roszczeniem ubezpieczonego, które drogą subrogacji przeszło na ubezpieczyciela, zob. M. Krzewicki, *Charakter prawny regresu ubezpieczeniowego na tle pojęcia regresu w prawie cywilnym*, „Monitor Prawniczy” 2013, nr 2, s. 17–18.
17. Zob. szerzej M. Krajewski, *Ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej według kodeksu cywilnego*, Wolters Kluwer, Warszawa 2011, s. 530, por. A. Raczyński, *Instytucja regresu nietypowego...*, s. 74.
18. E. Kowalewski, *Regres ubezpieczeniowy*, [w:] E. Kowalewski, D. Fuchs, W.W. Mogiński, M. Serwach, *Prawo ubezpieczeń gospodarczych*, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz–Toruń 2006, s. 338, 350.
19. M. Krajewski, *op. cit.* s. 530, A. Raczyński, *Instytucja regresu nietypowego...*, s. 74.
20. Zob. m.in. M. Serwach, *Recourse Claims between the Parties to the Liability Insurance Contract*, „Prawo Asekuracyjne” 2017, nr 2, s. 34 i nast.
21. M. Orlicki, *Ubezpieczenia obowiązkowe*, Wolters Kluwer, Warszawa 2011, s. 409 oraz s. 498 i nast.
22. Ustawa z dnia 22 maja 2003 roku o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (tekst jedn. Dz. U. 2025, poz. 367); dalej: u.u.o.

w wyniku rażącego niedbalstwa ubezpieczonego w obowiązkowych ubezpieczeniach odpowiedzialności cywilnej, o których mowa w art. 4 pkt. 4 ustawy²³. W praktyce dochodzenie regresu nietypowego często jest ograniczane drogą klauzul umownych wyłączających regres wobec ubezpieczonego odpowiedzialnego za szkodę, zwłaszcza w umowach ubezpieczenia na cudzy rachunek (zob. art. 808 k.c.).

Oddzielna kategoria regresu nietypowego wynika z art. 17 ust. 1 u.u.o. i odnosi się do obowiązkowych ubezpieczeń OC posiadaczy pojazdów, ubezpieczenia OC rolników i ubezpieczenia budynków rolniczych. Roszczenia regresowe zostały tu potraktowane jako swoista sankcja za niedopełnienie określonych powinności. Rozwiązania przyjęte w art. 16–17 u.u.o. budzą szereg kontrowersji,²⁴ które pomijamy. Wreszcie, regres nietypowy jest przewidziany w ubezpieczeniu OC posiadaczy pojazdów mechanicznych (art. 43 u.u.o.) oraz ubezpieczeniu OC rolników (art. 58 u.u.o.).

Dalsze rozważania będą skupione na ubezpieczeniu odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych, z pominięciem ubezpieczenia OC rolników. Pominiemy stosowanie regresu nietypowego przez Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny (UFG), który w pewnych sytuacjach (np. upadłości zakładu ubezpieczeń) jest zobowiązany do kompensacji szkód z wymienionych ubezpieczeń OC i z ubezpieczenia budynków rolniczych (art. 98 ust. 2 pkt. 1 u.u.o.), a na mocy art. 43 i art. 58 u.u.o. jest uprawniony do stosowania regresu nietypowego. Dalsze rozważania ograniczymy do regresu nietypowego w obowiązkowym ubezpieczeniu OC ppm.

Regulację regresu nietypowego w ubezpieczeniu OC ppm (art. 43 u.u.o.) należy widzieć w kontekście art. 9 ust. 2 u.u.o., zgodnie z którym umowy obowiązkowych ubezpieczeń OC ppm oraz OC rolników obejmują także szkody wyrządzone umyślnie lub w wyniku rażącego niedbalstwa ubezpieczającego (ubezpieczonego) lub osób, za które ponosi on odpowiedzialność. Stanowi to wyłom w jednej z podstawowych zasad, że ubezpieczenie nie pokrywa szkód wyrządzonych umyślnie (zob. art. 827 § 1 k.c.), choć w ubezpieczeniach OC można ustalić inne zasady (zob. art. 827 § 2 k.c.)²⁵. W ten sposób to, co na gruncie Kodeksu cywilnego miało być sytuacją wyjątkową, ustawa o ubezpieczeniach obowiązkowych uznała za regułę w ww. ubezpieczeniach OC²⁶.

Na treść regresu nietypowego w ubezpieczeniu OC posiadaczy pojazdów wpływa szczególnie zakres podmiotowy tego ubezpieczenia, które obejmuje odpowiedzialność cywilną „każdej osoby, która kierując pojazdem mechanicznym [...] wyrządziła szkodę w związku z ruchem tego pojazdu” (art. 35 u.u.o.). Decydujący jest fakt kierowania pojazdem, toteż obok posiadacza pojazdu mamy

23. W grę wchodzi kilkadziesiąt rodzajów obowiązkowych ubezpieczeń (głównie odpowiedzialności cywilnej, ale też innych), chociaż tylko część spełnia ustawowe warunki uznania za ubezpieczenia obowiązkowe *sensu stricto*, zob. W.W. Mogiński, *Zestawienie ubezpieczeń obowiązkowych sensu stricto*, [w:] *Stan ubezpieczeń obowiązkowych w Polsce – wykaz z komentarzem*, [red.] E. Kowalewski, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 2015, nr 1 (suplement).

24. Zob. m.in. E. Kowalewski, [w:] E. Kowalewski, T. Sangowski, *Prawo ubezpieczeń gospodarczych. Komentarz*, LexisNexis, Warszawa 2004, s. 267; K. Ludwichowska, *Przepisy kodeksu cywilnego a regulacje ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych w zakresie ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów mechanicznych*, „Rozprawy Ubezpieczeniowe” 2008, nr 5(2), s. 34; M. Orlicki, *Ubezpieczenia obowiązkowe* ... s. 411 i nast.; M. Serwach, *Komentarz do art. 17 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych*, [w:] Z. Brodecki, M. Serwach, M. Glicz, *Prawo ubezpieczeń gospodarczych. Komentarz. Tom I*, Wolters Kluwer, Warszawa 2010, s. 771–774.

25. Zob. M. Krajewski, *Ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej* ..., s. 176–184; por. M. Fras, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom V*, [red.] M. Habdas, M. Fras, Warszawa 2019, s. 353–354.

26. Zob. M. Krajewski, *Ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej* ..., s. 176.

do czynienia z kierującym, który może być osobą trzecią wobec stron umowy ubezpieczenia. Na mocy wskazanego przepisu ustawy taki kierujący pojazdem **nabywa status ubezpieczonego**, choć najczęściej jest on identyfikowany dopiero w chwili wypadku²⁷.

3. Przesłanki regresu nietypowego

Przesłanki stosowania regresu nietypowego zostały enumeratywnie wymienione w art. 43 u.u.o. który stanowi podstawę prawną dla ubezpieczyciela dochodzenia od kierującego pojazdem zwrotu wypłaconego odszkodowania. Przesłanki regresu nietypowego są ściśle reglamentowane, co wyklucza ich interpretację rozszerzającą. **Regres nietypowy może dotyczyć wyłącznie sytuacji, w których kierujący:**

- a) wyrządził szkodę umyślnie,
- b) wyrządził szkodę w stanie po użyciu alkoholu lub w stanie nietrzeźwości albo po użyciu środków odurzających, substancji psychotropowych lub środków zastępczych w rozumieniu przepisów o przeciwdziałaniu narkomanii;
- c) wszedł w posiadanie pojazdu wskutek popełnienia przestępstwa;
- d) nie posiadał wymaganych uprawnień do kierowania pojazdem mechanicznym, z wyjątkiem przypadków, gdy chodziło o ratowanie życia ludzkiego lub mienia albo o pościg za osobą podjętą bezpośrednio po popełnieniu przez nią przestępstwa;
- e) zbiegł z miejsca zdarzenia.

Dla każdej z wymienionych przesłanek regresu nietypowego istotne są wymogi i warunki szczegółowe, niekiedy kontrowersyjne. Zagadnienia te są szeroko omawiane w literaturze²⁸, co pozwala ograniczyć wywody do najważniejszych kwestii.

a) umyślne wyrządzenie szkody

Umyślne wyrządzenie szkody kojarzy się z kodeksowym pojęciem winy umyślnej²⁹ (zob. art. 815 § 3, art. 818 § 3, art. 826 § 3), a także z używanym zamiennie określeniem *umyślnie* (zob. art. 827 § 1 i 2 oraz art. 828 § 2)²⁹. W praktyce przypadki umyślnego spowodowania wypadku drogowego są rzadkością, choć nie są wykluczone. Przykładem może być uszkodzenie innego pojazdu w celu wyłudzenia odszkodowania czy użycie pojazdu jako narzędzia do wyrządzenia szkody osobie trzeciej³⁰. W świetle art. 827 § 2 k.c. w ubezpieczeniu odpowiedzialności cywilnej dopuszczalne jest objęcie ochroną szkód wyrządzonych umyślnie. W dziedzinie obowiązkowych ubezpieczeń OC ppm i w ubezpieczeniu OC rolników zasadę tę wyraża art. 9 ust. 2 u.u.o. Przepis ten budzi zastrzeżenia, albowiem stwarza konieczność interpretacji w sytuacji, gdy szkoda jest wyrządzona

27. Jest to sytuacja zbliżona do formuły umowy ubezpieczenia na cudzy rachunek, w której ubezpieczony może nie być imiennie wskazany w umowie (zob. art. 808 § 1 k.c.).

28. Z nowszych publikacji zob. J. Wojciechowski, *Ubezpieczeniowy regres nietypowy*..., s. 54–67.

29. Trafnie zauważa M. Krajewski (*Ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej*..., s. 175–176), iż umyślność jest pojęciem szerszym, ponieważ nie każda szkoda wyrządzona umyślnie musi być szkodą zawinioną, np. z uwagi na brak bezprawności.

30. Zob. J. Wojciechowski, *Ubezpieczeniowy regres nietypowy*..., s. 55.

umyślnie przez kierującego pojazdem, który nie jest ubezpieczającym ani ubezpieczonym w umowie ubezpieczenia OC, lecz osobą, za którą ubezpieczający nie ponosi odpowiedzialności³¹.

Mówiąc lapidarnie, szkody wyrządzone umyślnie tylko „czasowo” są objęte ochroną ubezpieczeniową, gdyż skutek regresu nietypowego ciężar ich naprawienia ostatecznie ponosi sprawca wypadku³².

b) wyrządzenie szkody po użyciu alkoholu lub środków odurzających

Zwrot po użyciu alkoholu, który wprowadziła ustawa z 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości³³, oznacza stan, gdy zawartość alkoholu w organizmie wynosi lub prowadzi do stężenia we krwi 0,2–0,5‰ albo obecność w wydychanym powietrzu wynosi 0,1–0,25 mg w 1 dm³. Należy dodać, że obok stanu po użyciu alkoholu, ustawa zna *stan nietrzeźwości*, z którym mamy do czynienia, jeżeli zawartość alkoholu w organizmie wynosi lub prowadzi do stężenia we krwi powyżej 0,5‰ albo przy obecności w wydychanym powietrzu powyżej 0,25 mg w 1 dm³. Do ustalenia danego „stanu” stosuje się badania wydychanego powietrza, krwi lub moczu bądź inne metody. W odniesieniu do kierujących pojazdami szczegóły określa prawo o ruchu drogowym z 1997 roku³⁴. Spore kontrowersje budzi przesłanka „narkotykowa” regresu, która – odmiennie niż w przypadku alkoholu – nie stosuje żadnych progów ilościowych, a więc do wystąpienia z regresem wystarczy jakiegokolwiek stan sprawcy po użyciu środków odurzających,

W odniesieniu do omawianej przesłanki, zarówno w przypadku alkoholu, jak i środków odurzających, nie ma wymogu związku przyczynowego między ich działaniem na organizm sprawcy a wyrządzeniem szkody³⁵. Jest to niewątpliwie odejście od reguła prawa zobowiązań w zakresie adekwatnego związku przyczynowego (art. 361 k.c.)³⁶. W rezultacie kierujący pojazdem, będący w stanie po użyciu alkoholu lub ww. środków, nie ma możliwości wykazania, np. za pomocą stosownej dokumentacji medycznej, że ich użycie nie miało wpływu na sprawność prowadzenia przezeń pojazdu. Zgłaszano postulaty, aby przy wykorzystaniu dostępnych metod badawczych uwzględniać wpływ alkoholu i środków odurzających na zakłócenia czynności psychomotorycznych sprawcy wypadku³⁷, gdyż obecne rozwiązania prawne o wiele bardziej niż zapobieganiu wypadkom drogowym służą zwalczaniu narkomanii³⁸.

Warto dodać, że na gruncie prawa karnego odpowiedzialność za spowodowanie wypadku drogowego w stanie nietrzeźwości (zob. art. 178 § 1 w zw. z art. 177 § 1 k.k.) wymaga wykazania, że stan nietrzeźwości kierującego miał wpływ na spowodowanie wypadku. Należy zwrócić uwagę, że nawet w przypadku wykluczenia takiego wpływu, sprawca wypadku poniesie odpowiedzialność za przestępstwo kierowania pojazdem w stanie nietrzeźwości (zob. art. 178a § 1 k.k.).

31. Zob. M. Krajewski, *Ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej...*, s. 184–185; por. M. Serwach, *Wina w stosunkach ubezpieczeniowych*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 2009, nr 4, s. 35.

32. Zob. J. Wojciechowski, *Ubezpieczeniowy regres nietypowy...*, s. 57.

33. Zob. art. 46 ust. 2 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (tekst jedn. Dz. U. 2023, poz. 2151).

34. Ustawa z dnia 20 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym (tekst jedn. Dz. U. 2023, poz. 1047 z późn. zm.).

35. J. Misztal-Konecka, *Regres nietypowy...*, s. 13.

36. Zob. Z. Długosz, *Ubezpieczenie OC...* s. 53–54.

37. Zob. M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, *Odpowiedzialność za spowodowanie wypadku komunikacyjnego w świetle regulacji nowego Kodeksu karnego z 1997 r. Część II*, „Palestra” 1999, nr 3–4, s. 43–44.

38. Zob. A. Szpunar, *Wstąpienie w prawa zaspokojonego wierzyciela*, s. 154., P. Grzembka, *Regres ubezpieczeniowy...*, s. 82–83.

c) wejście w posiadanie pojazdu wskutek popełnienia przestępstwa

Zgodnie z art. 43 pkt. 2 u.u.o. ubezpieczyciel może wystąpić z regresem wobec sprawcy wypadku, który wszedł w posiadanie pojazdu wskutek popełnienia przestępstwa. Nie ma znaczenia, czy chodziło o kradzież pojazdu, czy o jego zabór w celu krótkotrwałego użycia. Na podstawie art. 35 u.u.o. odpowiedzialność odszkodowawcza sprawców tych przestępstw jest objęta obowiązkowym ubezpieczeniem OC. Stosowanie do nich roszczeń regresowych nie budzi zastrzeżeń. W ten sposób realizowana jest ochrona ofiar wypadków, niezależnie od odpowiedzialności karnej sprawców.

d) brak uprawnień sprawcy szkody do kierowania pojazdem

Ustawa z 2011 roku o kierujących pojazdami³⁹ wymaga, aby kierujący posiadał prawo jazdy lub inny dokument stwierdzający uprawnienia do kierowania pojazdem. Prawo jazdy jest wydawane decyzją administracyjną starosty (zob. art. 10 ust. 1 u.k.p.). W określonych przypadkach, jak np. przekroczenie prędkości, prawo jazdy może być decyzją starosty **zatrzymane** na okres 3 miesięcy (art. 102 ust. 1 i 1c u.k.p.), np. gdy prawo jazdy zatrzymał policjant podejrzewający u kierującego stan nietrzeźwości lub stan po użyciu alkoholu (zob. art. 135 ust. 1, pkt 1, lit, a p.r.d.). Decyzja o zatrzymaniu prawa jazdy nie oznacza cofnięcia uprawnień. **Cofnięcie** uprawnień wymaga odrębnej decyzji starosty, która jest zresztą obwarowana szczegółowymi przesłankami (zob. art. 103 u.k.p.). Warto też wspomnieć o środku karnym, jakim jest zakaz prowadzenia pojazdów (zob. art. 39 pkt. 3 k.k.). Orzeczenie takiego zakazu jest jedną z przesłanek cofnięcia uprawnień na mocy decyzji starosty (zob. art. 103 ust. 1 pkt 4 u.k.p.).

Należy podkreślić, że przesłanką regresu nietypowego z art. 43 pkt. 3 u.u.o. jest brak uprawnień do kierowania pojazdem, a nie brak prawa jazdy⁴⁰. Prawo jazdy jedynie dokumentuje te uprawnienia, a więc brak tego dokumentu (niemożność jego okazania) nie może być uznany za brak uprawnień do kierowania pojazdem⁴¹. Aktualnie nie można już podważać regresu wobec kierujących, którym zatrzymano prawo jazdy, argumentując, że ich uprawnienia nie wygasły⁴². W obecnym stanie prawnym, na mocy art. 135 ust. 1. pkt 1 p.r.d., choć do zatrzymania prawa jazdy jest uprawniony policjant, postanowienie o zatrzymaniu dokumentu wydaje prokurator lub sąd (art. 137 ust. 1 p.r.d.). Zgodnie z ustawą w okresie od zatrzymania prawa jazdy do wydania takiego postanowienia **uprawnienia do kierowania pojazdem ulegają zawieszeniu** (art. 104a ust. 1 u.k.p.). Do zawieszenia uprawnień do kierowania pojazdem mają zastosowanie przepisy o ich cofnięciu (art. 104a ust. 2 u.k.p.). Wobec przyjętych rozwiązań, nawet w okresie zatrzymania prawa jazdy na trzy lub sześć miesięcy (art. 102 u.k.p.), kierujący pojazdem formalnie, chociaż czasowo, **traci uprawnienia** do kierowania pojazdem.

Podobnie jak w przypadku innych przesłanek regresu, w omawianej sytuacji ustawa nie wymaga związku przyczynowego między brakiem uprawnień do kierowania pojazdem a wyrządzoną szkodą⁴³. Dla porządku trzeba dodać, że wedle art. 43 pkt 3 u.u.o. regres nietypowy nie jest do-

39. Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami (tekst jedn. Dz. U. 2023, poz. 622 z późn. zm.); dalej: u.k.p.

40. Zob. P. Bucoń, *Odpowiedzialność cywilna uczestników wypadku komunikacyjnego*, Wolters Kluwer, Warszawa 2008, s. 162.

41. E. Kiziewicz, *Roszczenie zwrotne zakładu ubezpieczeń*, „Monitor Ubezpieczeniowy” 2009, nr 39.

42. A. Wasilewski, *Regres ubezpieczyciela OC wobec posiadacza pojazdu mechanicznego w kontekście zatrzymania mu prawa jazdy*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 2018, nr 3, s. 69 i nast.

43. Za komentarz może posłużyć zdecydowana wypowiedź prominentnej przedstawicielki doktryny, iż „osoba dorosła i poczytalna, która decyduje się na prowadzenie samochodu bez wymaganych uprawnień, działa

puszczalny, jeżeli mimo braku uprawnień w grę wchodziło ratowanie życia lub mienia albo pościg podjęty za określoną osobą bezpośrednio po popełnieniu przez nią przestępstwa.

e) zbiegnięcie sprawcy wypadku z miejsca zdarzenia

W doktrynie i orzecznictwie panuje zgoda, że za zbiegnięcie z miejsca wypadku można uznać wyłącznie **świadome oddalenie się sprawcy**, najczęściej z zamiarem uniknięcia odpowiedzialności przez ukrycie tożsamości bądź okoliczności wypadku⁴⁴. Z pewnością nie można uznać za zbiegnięcie opuszczenia miejsca wypadku w celu udzielenia pomocy ofiarom czy ucieczkę przed zagrożeniem ze strony innych osób. Kontrowersyjne bywają oceny postępowania w przypadku tzw. szkód parkingowych, których sprawcy po prostu mogą nie zauważyć⁴⁵. W każdej z sytuacji należy poddać ocenie zamiar sprawcy wypadku. Zgodnie z art. 6 k.c. udowodnienie zamiaru ucieczki sprawcy z miejsca zdarzenia obciąża ubezpieczyciela⁴⁶. Omawiana przesłanka znana jest również w prawie karnym, gdzie stanowi okoliczność zaostrzenia kary za niektóre przestępstwa (zob. np. art. 177 k.k. oraz art. 44 ust. 1 u.r.d.).

Omówione pokrótce przesłanki regresu nietypowego odwołują się do szczególnie rażącego łamania zasad bezpieczeństwa w ruchu drogowym⁴⁷. Są one wyrazem braku tolerancji wobec kierujących pojazdami naruszających te zasady⁴⁸. Stosowanie w takich sytuacjach regresu nietypowego stanowi przykład oddziaływania na postępowanie potencjalnych sprawców wypadków za pomocą instrumentów cywilnoprawnych, w tym poprzez obciążenie ich odpowiedzialnością odszkodowawczą, mimo ubezpieczenia OC.

4. Charakter prawny regresu nietypowego

W rozważaniach charakteru prawnego regresu nietypowego zwykle wskazuje się na jego odmienność od regresu (typowego) z art. 828 k.c. w aspekcie podmiotowym⁴⁹. Chodzi o to, że **adresatem regresu nietypowego jest kierujący pojazdem**, którym nie zawsze będzie ubezpieczający (jako strona umowy ubezpieczenia). Może to być ubezpieczony, a więc osoba, na rachunek której została zawarta umowa ubezpieczenia OC (art. 808 k.c.), ale też każda osoba kierująca pojazdem w chwili wypadku, która z mocy art. 34–35 u.u.o. uzyskuje status ubezpieczonego⁵⁰.

z reguły umyślnie [...], w najlepszym wypadku oznacza to lekkomyślność graniczącą z zamiarem ewentualnym” B. Lewaszkiewicz-Petrykowska, *Wyrządzenie szkody*..., s. 187–188.

44. Por. uchwała SN z dnia 25 sierpnia 1994 r. sygn. III CZP 107/94, „OSNC” 1995, nr 1, poz. 15.

45. Zob. P. Grzembka, *Regres ubezpieczeniowy*..., s. 84.

46. Zob. E. Kiziewicz, *Roszczenie zwrotne*..., s. 34–35.

47. Zob. R.A. Stefański, *Przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu i w komunikacji, Rozdział XX i XXI Kodeksu karnego. Komentarz*, CH Beck, Warszawa 2000, s. 236–237.

48. Zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 29 października 2013 r., sygn. I Aca 393/13, LEX nr 1383486, por. M. Niemiec, *Przestępstwo wypadku drogowego w pytaniach i odpowiedziach*, Wolters Kluwer, Warszawa 2019, s. 52.

49. E. Kowalewski, [w:] *Prawo ubezpieczeń gospodarczych*..., s. 343, A. Racyński, *Instytucja regresu nietypowego*, s. 81, M. Krajewski, *Ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej*..., s. 536.

50. Zob. wyrok Sądu Rejonowego w Łodzi z dnia 9 grudnia 2015 r. sygn. IC 980/14, LEX nr 1950914.

W sprawie charakteru prawnego regresu nietypowego w literaturze widoczna była dość znaczna rozbieżność stanowisk⁵¹. Między innymi uznawano, że regres nietypowy:

- a) ma źródło w wierzytelności poszkodowanego do sprawcy szkody, która z chwilą wypłaty odszkodowania przechodzi na ubezpieczyciela⁵²;
- b) stanowi odrębną wierzytelność, powiązaną z wierzytelnością poszkodowanego⁵³;
- c) ma źródło w umowie ubezpieczenia, gdyż bez uprzedniego zawarcia umowy by nie powstała⁵⁴;
- d) jest autonomiczną wierzytelnością ubezpieczyciela, która chociaż ma związek z wierzytelnością poszkodowanego, nie wynika z umowy ubezpieczenia lecz z przepisu ustawy⁵⁵.

Pośród poglądów na charakter prawny regresu nietypowego wykształciły się dwie odmienne koncepcje. Pierwsza z nich zakłada, że z chwilą wypłaty odszkodowania na ubezpieczyciela przechodzą roszczenia odszkodowawcze poszkodowanego wobec sprawcy szkody, a więc regres ubezpieczyciela jest tożsamy z wcześniejszym roszczeniem poszkodowanego. Podstawą nabycia roszczenia przez ubezpieczyciela jest według tej koncepcji subrogacja ustawowa (*cessio legis*). Według drugiej koncepcji z chwilą wypłaty odszkodowania z ubezpieczenia OC ubezpieczyciel – na mocy konkretnego przepisu ustawy – nabywa wierzytelność do kierującego pojazdem, czyli roszczenie o zapłatę, a ściślej o zwrot wypłaconego odszkodowania. Jest to wierzytelność nowa autonomiczna w stosunku do umowy ubezpieczenia.

W doktrynie i orzecznictwie dominuje koncepcja druga. Główny zarzut wobec koncepcji pierwszej polega na tym, że nie jest możliwe przejście na ubezpieczyciela roszczeń poszkodowanego wobec sprawcy szkody. Jak wiadomo, posiadacz pojazdu (ubezpieczony) oraz jego ubezpieczyciel OC odpowiadają według reguły odpowiedzialności *in solidum*, a więc z chwilą zaspokojenia poszkodowanego przez którykolwiek z tych podmiotów jego roszczenie wygasa⁵⁶.

Duży wpływ na kształtowanie się poglądów na charakter prawny regresu nietypowego wywarło orzecznictwo. Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 16 listopada 2012 roku uznał roszczenie zwrotne ubezpieczyciela za roszczenie samoistne, powstające z mocy ustawy po zapłacie odszkodowania⁵⁷. W uzasadnieniu SN podał, że z uwagi na charakter obowiązkowego ubezpieczenia OC, bez istnienia art. 43 u.u.o. roszczenie to nie mogłoby powstać. Podobny pogląd już wcześniej

51. Por. w tej kwestii K. Niezgoda, [w:] J. Miaskowski, K. Niezgoda, P. Skawiński, *Ustawa o ubezpieczeniach obowiązkowych, UFG i PBUK. Komentarz*, CH Beck, Warszawa 2012, s. 248 i nast.

52. Zob. A. Wąsiewicz, *Obowiązkowe ubezpieczenie OC oraz odpowiedzialność cywilna posiadacza i kierowcy pojazdu mechanicznego*, Wydawnictwo Ławica, Warszawa–Poznań 1993, s. 77; A. Wąsiewicz, *Ubezpieczenia komunikacyjne*, [opr.] M. Orlicki, M. Wąsiewicz, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz–Poznań 1995, s. 114.

53. Zob. A. Szpunar, *Wstąpienie w prawa E*, s. 151–152; A. Szpunar, *Roszczenie zwrotne zakładu ubezpieczeń przeciwko kierowcy pojazdu*, „Palestra” 1993, nr 7–8, s. 14.

54. A. Cudna-Wagner, *Odpowiedzialność odszkodowawcza ubezpieczyciela*, Kodeks, Warszawa 2002, s. 135. Stanowisko Sądu Najwyższego w wyroku z dnia 18 listopada 2005 r., sygn. IV CK 203/05, LEX nr 399743 na tle obszernego orzecznictwa w tym zakresie, stanowisko to jest odosobnione. Por. M. Pacura, M. Krudysz, *Charakter roszczenia Zakładu Ubezpieczeń o zwrot odszkodowania wypłaconego z tytułu ubezpieczenia OC*, LEX/el.2019.

55. Stanowisko takie prezentuje wielu autorów; najbardziej dobitnie sformułował je Sąd Najwyższy w dwóch uchwałach: z dnia 10 listopada 2005 r., sygn. III CZP 983/05, LEX nr 159043 oraz z dnia 16 listopada 2012 r., sygn. III CZP 61/12, LEX nr 1230030.

56. Por. literatura przywołana wyżej w przypisie 13.

57. Zob. E. Wójtowicz, *Głos do uchwały SN z dnia 16 listopada 2012 roku*, „Rozprawy Ubezpieczeniowe” 2013, nr 15 [2/2013], s. 86.

wyraził SN w uchwale z dnia 10 listopada 2005 roku, uznając roszczenie zwrotne ubezpieczyciela za autonomiczne w stosunku do umowy ubezpieczenia⁵⁸. W uchwale z 28 marca 2019 roku Sąd Najwyższy potwierdził, że regres nietypowy ubezpieczyciela powstaje z chwilą wypłaty odszkodowania i nie jest zależny od treści umowy ubezpieczenia⁵⁹. Podobne stanowisko w tej kwestii zajmowały sądy niższych instancji⁶⁰. Odmienne stanowiska były odosobnione⁶¹.

Dominująca koncepcja rzutuje na szereg kwestii szczegółowych, jak termin przedawnienia roszczeń regresowych czy możliwości ich dochodzenia od spadkobierców sprawcy szkody. Kontrowersje budzi m.in. niemożność powstania regresu w razie śmierci sprawcy szkody oraz stosowanie do regresu nietypowego stanu prawnego obowiązującego w chwili wypłaty odszkodowania, a nie w chwili wyrządzenia szkody⁶².

W kwestii przedawnienia istotna jest okoliczność, że regres nietypowy nie jest roszczeniem „z umowy ubezpieczenia” (art. 819 § 1 k.c.) ani roszczeniem z tytułu czynu niedozwolonego (art. 442¹ § 1 k.c.), a jego źródłem jest ustawa. Stąd pogląd, że regres nietypowy przedawnia się w terminie trzyletnim z art. 117 k.c. a nie art. 819 § 1 k.c.⁶³ Wymagalność regresu nietypowego nie zależy od ważności umowy ubezpieczenia, lecz od wyrządzenia szkody w sytuacjach wyszczególnionych w art. 43 u.u.o.⁶⁴

Co do dopuszczalności regresu nietypowego wobec spadkobierców sprawcy, który zmarł przed wypłatą odszkodowania, należy zauważyć, że skoro przesłanką regresu jest wypłata odszkodowania, roszczenie regresowe ubezpieczyciela nie mogło powstać⁶⁵. Niezależnie od daty śmierci sprawcy, ciążyący na nim obowiązek spełnienia roszczenia regresowego ma charakter osobisty i nie wchodzi w skład spadku (zob. art. 922 § 2 k.c.), a zatem, co do zasady, nie może być dochodzony od jego spadkobierców.

Pewne problemy może stwarzać tzw. kulancja dyspensywna⁶⁶. Powstaje kwestia, czy odszkodowanie przyznane poszkodowanemu *ex gratia* powinno obciążać sprawcę przez zastosowanie regresu nietypowego. Jak się rozstrzyga w orzecznictwie, kulancja nie powinna pogarszać sytuacji

58. Uchwała SN z dnia 10 listopada 2005 r., sygn. III CZP 83/05, LEX nr 159043.

59. Uchwała SN z dnia 28 marca 2019 r., sygn. III CZP 95/18, LEX nr 159043.

60. Zob. m.in. wyrok Sądu Okręgowego w Olsztynie z dnia 11 lipca 2016 r., sygn. I C 515/15, LEX nr 2089486; wyrok Sądu Okręgowego w Lublinie z dnia 28 kwietnia 2016 r., sygn. I C 957/12, LEX nr 2053127; wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 30 maja 2017 r., sygn. I ACa 549/16, LEX nr 2327825.

61. Zob. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 listopada 2005 r., sygn. IV CK 203/05, LEX nr 399743.

62. Zob. M. Janicki, *Charakter prawny regresu nietypowego*..., s. 64–76.

63. M. Krajewski, *Ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej*..., s. 544; J. Misztal-Konecka, *Regres nietypowy*..., s. 848, Ł. Mazurczak, *Przedawnienie nietypowego roszczenia regresowego zakładu ubezpieczeń*, „Rozprawy Ubezpieczeniowe” 2016, nr 3 [22], s. 99–100; R. Poprawski, *Przedawnienie roszczenia zakładu ubezpieczeń z regresu nietypowego w ubezpieczeniu odpowiedzialności cywilnej posiadacza pojazdu mechanicznego*, „Prawo Asekuracyjne” 2017, nr 4, s. 42.

64. Zob. R. Poprawski, *Przedawnienie roszczenia zakładu ubezpieczeń*..., s. 44. Zob. też wyrok Sądu Okręgowego w Sieradzu z dnia 19 października 2015 r., sygn. IC 254/13, LEX nr 1254472.

65. G. Wolak, *Czy regres nietypowy w ubezpieczeniu OC*..., s. 61–62; J. Wojciechowski, *Ubezpieczeniowy regres nietypowy*..., s. 68–69.

66. D. Fuchs, *Implikacje spełnienia świadczenia kulancyjnego przez ubezpieczyciela w szczególności dla jego prawa regresu wobec sprawcy szkody*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2009, nr 7, s. 26 i nast.; E. Kowalewski, M. Serwach, *Kulancja ubezpieczeniowa*, „Prawo Asekuracyjne” 2008, nr 3, s. 3 i nast.

sprawcy⁶⁷ – podobnie jak ugoda ubezpieczyciela z poszkodowanym⁶⁸. Istnieje ryzyko, że gdyby ubezpieczyciele mogli żądać zwrotu kwot odszkodowań wypłacanych w formule kulancji, byłoby skłonni do nadmiernej hojności, dlatego w procesach o zapłatę roszczeń regresowych istotne jest rozstrzygnięcie, czy wysokość wypłaconego odszkodowania była zasadna i adekwatna do danej sytuacji⁶⁹.

5. Funkcje regresu nietypowego ubezpieczyciela

Na pierwszy rzut oka roszczenie regresowe ubezpieczyciela wobec kierującego pojazdem stoi w sprzeczności z zasadą definitywnego pokrycia szkody, dlatego właśnie zostało ograniczone do sytuacji ściśle określonych w ustawie. Szczególna rola regresu nietypowego w systemie prawnym ubezpieczeń rzutuje na jego funkcje. Z kolei funkcje przepisów o regresie nietypowym rzutują na ich interpretację⁷⁰.

W zakresie tego regresu funkcja kompensacyjna ubezpieczeń zbiega się z funkcją prewencyjno-wychowawczą. Kompensacja oznacza tu zaspokojenie poszkodowanego nawet wówczas, gdy sprawca szkody nie korzysta z ochrony, ponieważ dopuścił się zachowań uznanych za szczególnie rażące. Funkcja prewencyjno-wychowawcza z kolei nie pozwala na bezkarność sprawcy mimo ubezpieczenia OC, a więc ma na celu eliminację wspomnianych zachowań. Skojarzenie obu tych funkcji określa istotę i sens regresu nietypowego. Wyjątkowość tego regresu w wyraża się w przewadze funkcji ochrony poszkodowanego nad funkcją ochrony ubezpieczonego⁷¹.

Funkcje regresu nietypowego można badać z punktu widzenia poszczególnych podmiotów⁷². Z punktu widzenia **poszkodowanego** regres nietypowy pełni funkcję kompensacyjną, która wykracza poza granice subsydiarności ubezpieczenia OC, ponieważ poszkodowany korzysta z ochrony także wówczas, gdy ubezpieczony sprawca szkody jest ochrony pozbawiony. Stąd teza, iż dzięki regresowi nietypowemu ochrona poszkodowanego jest szersza niż ochrona samego ubezpieczonego⁷³.

Podmiotem, na którym skupiony jest regres nietypowy, jest **kierujący pojazdem**. Dla niego regres stanowi przejaw represji majątkowej⁷⁴, chociaż zasadniczym jej celem jest wzmocnienie

67. W wyroku z dnia 20 stycznia 2019 roku (sygn. I ACa 606/18, LEX nr 2635143) Sąd Apelacyjny w Białymstoku podkreślił, że „w ramach regresu nietypowego granice odpowiedzialności pozwanego są kształtowane poprzez stosunek odszkodowawczy. Innymi słowy, odpowiada on jedynie w takim zakresie, w jakim zobligowany byłby do naprawienia szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym”.

68. Zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 20 kwietnia 2018 roku, I ACa 1087/17, LEX nr 2502554

69. Zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie z dnia 11 października 2012 r., sygn. I ACa 240/12, LEX nr 1254472.

70. Zob. zwłaszcza Z. Długosz, *Wpływ funkcji przepisów o regresie nietypowym*..., s. 47 i nast.

71. Zob. M. Orlicki, *Ubezpieczenia obowiązkowe*..., s. 223–224; M. Krajewski, *Ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej*..., s. 530; J. Pokrzywniak, *Kilka uwag o regresie nietypowym w ubezpieczeniu OC posiadaczy pojazdów mechanicznych*, [w:] *Aktualne problemy ubezpieczeń komunikacyjnych*, [red.] A. Koch, CH Beck, Warszawa 2008, s. 57; M. Janicki, *Charakter prawny regresu nietypowego*..., s. 70.

72. Por. W. Marek, *Roszczenie regresowe ubezpieczyciela w systemie odpowiedzialności odszkodowawczej według prawa polskiego*, „*Studia Iuridica*” 1975, nr 3, s.175 i nast.

73. E. Kowalewski, [w:] *Prawo ubezpieczeń gospodarczych*... s. 343; J. Pokrzywniak, *Kilka uwag*..., s. 58.

74. Zob. A. Wąsiewicz, *Obowiązkowe ubezpieczenie OC*..., s. 78, A. Wąsiewicz, *Ubezpieczenia komunikacyjne*..., s. 122.

prewencji wypadkowej⁷⁵. Jednocześnie regres taki wzmacnia funkcję kompensacyjną ubezpieczenia OC, gdyż przywraca odpowiedzialność sprawcą kierującego pojazdem, gwarantując zaspokojenie roszczeń poszkodowanego nawet wtedy, gdy sprawca szkody dopuścił się szczególnie rażących uchybień. Ważne przesłanki prewencyjno-wychowawcze decydują więc o zastosowaniu regresu nietypowego⁷⁶.

Przez analogię z prawem karnym oddziaływanie regresu nietypowego na sprawcę wyrządzonej szkody można uznać za przejaw „prewencji indywidualnej”, zaś oddziaływanie na potencjalnych sprawców wypadków przez zainteresowanie ich stanem bezpieczeństwa na drogach – za przejaw „prewencji ogólnej”. Jak się podkreśla, „ustanowienie odpowiedzialności za określone działanie lub zaniechanie oddziałuje prewencyjnie, niezależnie od tego, czy poszkodowany uzyska faktyczne wynagrodzenie wyrządzonej mu szkody”⁷⁷. Dodatkowo w grę wchodzi troska o elementarne poczucie słuszności⁷⁸.

Walory prewencyjne regresu nietypowego nie powinny być podważane. Za zbyt tradycyjne należy uznać podejście, iż funkcje represyjna i prewencyjno-wychowawcza nie przystają do charakteru prawa prywatnego, dla którego pierwszorzędne znaczenia ma funkcja kompensacyjna⁷⁹. Jak się okazuje, możliwe jest współistnienie wielu funkcji ubezpieczeń. Trafnie ujmuje to stwierdzenie, iż „funkcje represyjna i kompensacyjna przenikają się z funkcją prewencyjną i razem stanowią środek bardziej skutecznej realizacji przez regres funkcji zapobiegawczo-wychowawczej”⁸⁰. Należy jednak zauważyć, że w ubezpieczeniach OC ppm przeważa funkcja prewencyjno-wychowawcza. Uzasadniona jest więc teza, iż regres nietypowy przesuwą główny cel ubezpieczeń OC ppm z ochrony ubezpieczonych na ochronę poszkodowanych⁸¹.

Zakończenie

Z powyższych rozważań wypływa obraz regresu nietypowego jako szczególnej instytucji prawnej ubezpieczeń, w której kompensacja ubezpieczeniowa łączy się z elementami represji i prewencji⁸². Funkcje te wyrażają brak zgody na szczególnie naganne zachowania kierujących pojazdami jako

75. Zob. W. Warkała, *Odpowiedzialność odszkodowawcza*..., s. 23 i nast.

76. Zob. wyrok SN z 18 listopada 2005 r., sygn. IV CK203/05, LEX nr 399743, wyrok SN z 15 stycznia 2010 r., sygn. I CSK 166/09, „OSNC” 2010, nr 9, poz. 122, por. Z. Długosz, *Wpływ funkcji przepisów o regresie nietypowym*..., s. 52; G. Wolak, *Czy regres nietypowy w ubezpieczeniu OC*..., s. 54.

77. A. Szpunar, *O funkcjach odpowiedzialności cywilnej*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego...”, s. 176.

78. Uchwała SN z 16 listopada 2012 r., sygn. III CZP 61/12, „OSNC” 2013, nr 4 poz. 40; zob. G. Wolak, *Czy regres nietypowy w ubezpieczeniu OC*..., s. 62.

79. M. Janicki, *Charakter prawny regresu nietypowego*, s. 76. Zdaniem Autora „celem prawa prywatnego nie jest [...] kształtowanie pozytywnych postaw społecznych, tylko regulacja stosunków społecznych między równorzędnymi podmiotami” (tamże s. 68).

80. P. Bucoń, *Odpowiedzialność cywilna*..., s. 162.

81. J. Pokrzywniak, [w:] M. Orlicki, J. Pokrzywniak, A. Raczyński, *Obowiązkowe ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych*, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz–Poznań 2007, s. 227.

82. Zob. J. Pokrzywniak, [w:] M. Orlicki, J. Pokrzywniak, A. Raczyński, *Obowiązkowe ubezpieczenie*..., s. 238–239, M. Krajewski, *Ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej*..., s. 542–543, G. Bieniek, *Odpowiedzialność cywilna za wypadki drogowe*, Wolters Kluwer, Warszawa 2006, s. 183.

uczestników ruchu drogowego⁸³. Regres nietypowy podtrzymuje zasadę bezwzględnej odpowiedzialności za winę umyślną, gdyż w efekcie „sprawca i tak ostatecznie poniesie ekonomiczny ciężar wyrządzonej szkody”⁸⁴. Dzięki tej instytucji żaden kierujący nie może czuć się bezkarny, jeżeli dopuszcza się skrajnie rażących zachowań, ponieważ mimo posiadanej polisy ubezpieczenia OC może zostać obciążony ciężarem wyrządzonej szkody.

Regres nietypowy wyraża ideę, że poszkodowany winien pozostać beneficjentem ubezpieczenia OC ppm także w sytuacjach, gdy ubezpieczony sprawca zostaje ochrony pozbawiony. To pewien kompromis między ochroną poszkodowanych a wyłączeniem odpowiedzialności gwarancyjnej ubezpieczycieli za następstwa wypadków drogowych powodowanych w okolicznościach, które ustawodawca uznaje za szczególnie rażące.

Uregulowanie regresu nietypowego w polskim prawie należy ocenić pozytywnie. Problemem jest jego zbyt wąskie wykorzystanie w praktyce ubezpieczeniowej. Z uwagi na fakultatywny charakter takiego regresu należy skłaniać ubezpieczycieli, żeby częściej posługiwali się tym specyficznym instrumentem. Ubezpieczyciele zbyt często rezygnują z regresu nietypowego, np. dla określonych celów marketingowych. Dlatego konieczne jest stymulowanie ich do korzystania z regresów, nie tylko zresztą dla oddziaływania prewencyjno-wychowawczego, ale także – biorąc pod uwagę wpływy finansowe z regresów – w ich własnym interesie ekonomicznym.

Wydaje się, że nie ma przeszkód, aby regresy nietypowe były szerzej stosowane, zwłaszcza w tak newralgicznej dziedzinie jak wypadki drogowe. Mają one w szczególny sposób motywować kierujących pojazdami, aby pomimo posiadania ubezpieczeń OC nie dopuszczali się szczególnie rażących zachowań w ruchu drogowym. Upřednio należy jednak zmotywować samych ubezpieczycieli do częstszego sięgania po regresy nietypowe, gdyż ich świadome i skuteczne wykorzystanie stanowi warunek efektywnej prewencji wypadkowej w tym zakresie.

Wykaz źródeł

- Bednarczyk T.H., Jańska A., Krzyszcak B., *Funkcja kompensacyjna regresu na przykładzie ubezpieczeń OC posiadaczy pojazdów mechanicznych*, „Zarządzanie i Finanse” 2016, t. 14, nr 3, cz. 1.
- Bieniek G., *Odpowiedzialność cywilna za wypadki drogowe*, LexisNexis, Warszawa 2006.
- Bucoń P., *Odpowiedzialność cywilna uczestników wypadku komunikacyjnego*, Wolters Kluwer, Warszawa 2008.
- Buczkowski S., *Z zagadnień regresu*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 1952, nr 12.
- Cudna-Wagner A., *Odpowiedzialność odszkodowawcza ubezpieczyciela*, Kodeks, Warszawa 2002.
- Czachórski W., *Zobowiązania. Zarys wykładu*, Brzozowski A., Safjan M., Skowrońska-Bocian E. [opr.], Wolters Kluwer, Warszawa 2009.
- Dąbrowska-Kardas M., Kardas P., *Odpowiedzialność za spowodowanie wypadku komunikacyjnego w świetle regulacji nowego Kodeksu karnego z 1997 r. Część II*, „Palestra” 1999, nr 3–4.
- Długosz Z., *Wpływ funkcji przepisów o regresie nietypowym w ubezpieczeniu OC posiadaczy pojazdów mechanicznych na ich interpretację*, [w:] *Ubezpieczenie OC posiadaczy pojazdów*

83. P. Grzembka, *Regres ubezpieczeniowy...*, s. 81.

84. Por. M. Krajewski, *Ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej...*, s. 179.

- mechanicznych – nowe spojrzenie na znaną instytucję*, Orlicki M., Pokrzywniak J., Raczyński A. [red.], Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2021.
- Dybała G., Szpyt K., *Komentarz do art. 43 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych*, [w:] *Ustawa o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnych i Polskim Biurze Ubezpieczeń Komunikacyjnych. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2022
- Fuchs D., *Considerations on insurance recourse and the status of the consumer in motor third-party liability insurance – comments on the background of the preliminary inquiry submitted to the Court Of Justice of the EU by the rajonen sad in Sofia, Bulgaria, on June 26, 2023 – ZD ‘BUL INS’ AD vs PV [Case C-387/23, BUL INS]*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 2024, nr 2.
- Fuchs D., *Implikacje spełnienia świadczenia kulancyjnego przez ubezpieczyciela w szczególności dla prawa regresu wobec sprawcy szkody*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2009, nr 7.
- Grzembka P., *Regres ubezpieczeniowy – zagadnienia wybrane*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 2020, nr 3.
- Handsche J., *Funkcje i zasady ubezpieczeń gospodarczych*, [w:] *Ubezpieczenia gospodarcze*, Sangowski T. [red.], Poltext, Warszawa 1998.
- Handsche J., Mogiński W., Sangowski T., *Prewencja a ubezpieczenia, w świetle polskiej teorii i praktyki ubezpieczeniowej (referat Polski na V Światowy Kongres Prawa Ubezpieczeniowego AIDA – Madryt 1978)*, *Studia Ubezpieczeniowe. Tom IV*, Warszawa–Poznań 1979.
- Janicki M., *Charakter prawny regresu nietypowego*, „Przegląd Sądowy” 2022, nr 7–8.
- Kędzierska-Cieślakowa A., *Zagadnienie funkcji prawa cywilnego w związku z unormowaniem odszkodowania w ustawodawstwie polskim*, [w:] *Odpowiedzialność cywilna za wyrządzenie szkody (zagadnienia wybrane)*, Grzybowski S. [red.], PWN, Warszawa 1969.
- Kiziewicz E., *Roszczenie zwrotne zakładu ubezpieczeń*, „Monitor Ubezpieczeniowy” 2009, nr 39.
- Kodeks cywilny. Komentarz. Tom V*, Habdas M., Fras M. [red.], Wolters Kluwer, Warszawa 2019.
- Kowalewski E., *Regres ubezpieczeniowy*, [w:] Kowalewski E., Fuchs D., Mogiński W.W., Serwach M., *Prawo ubezpieczeń gospodarczych*, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz 2006.
- Kowalewski E., Sangowski T., *Prawo ubezpieczeń gospodarczych. Komentarz*, LexisNexis, Warszawa 2004.
- Kowalewski E., Serwach M., *Kulancja ubezpieczeniowa*, „Prawo Asekuracyjne” 2008, nr 3.
- Krajewski M., *Ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej według kodeksu cywilnego*, Wolters Kluwer, Warszawa 2011.
- Krzewicki M., *Charakter prawny regresu ubezpieczeniowego na tle pojęcia regresu w prawie cywilnym*, „Monitor Prawniczy” 2013, nr 2.
- Lewaszewicz-Petrykowska B., *Wyrządzenie szkody przez kilka osób*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1978.
- Ludwichowska K., *Odpowiedzialność cywilna i ubezpieczeniowa za wypadki samochodowe*, TNOiK, Toruń 2008.
- Ludwichowska K., *Przepisy kodeksu cywilnego a regulacje ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych w zakresie ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów mechanicznych*, „Rozprawy Ubezpieczeniowe” 2008, nr 5(2).
- Marek W., *Roszczenie regresowe ubezpieczyciela w systemie odpowiedzialności odszkodowawczej według prawa polskiego*, „Studia Iuridica” 1975, nr III.

- Maśniak D., *Komentarz do art. 43 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych*, [w:] *Kontrakty na rynku ubezpieczeń, Komentarz do przepisów i warunków ubezpieczenia*, Fuchs D., Malinowska K., Maśniak D. [red.], Wolters Kluwer, Warszawa 2020.
- Mazurczak Ł., *Przedawnienie nietypowego roszczenia regresowego zakładu ubezpieczeń*, „Rozprawy Ubezpieczeniowe” 2016, nr 22(3).
- Misztal-Konecka J., *Regres nietypowy w ubezpieczeniu odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych*, „Monitor Prawniczy” 2010, nr 15.
- Mogilski W.W., *Prewencja – niedoceniana funkcja ubezpieczeń*, [w:] *O dobre prawo dla ubezpieczeń. Księga Jubileuszowa Profesora Eugeniusza Kowalewskiego*, Bagińska E., Mogilski W.W., Wałachowska M. [red.], TNOiK, Toruń 2019.
- Mogilski W.W., *Prewencja ubezpieczeniowa – zagadnienia prawne*, PWN, Warszawa 1980.
- Mogilski W.W., *Systematyka form i metod prewencji ubezpieczeniowej, Studia Ubezpieczeniowe. Tom IV*, PWE, Warszawa–Poznań 1979.
- Mogilski W.W., *Zestawienie ubezpieczeń obowiązkowych sensu stricto*, [w:] *Stan ubezpieczeń obowiązkowych w Polsce (wykaz z komentarzem)*, Kowalewski E. [red.], „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 2015, nr 1 (suplement).
- Niemiec M., *Przestępstwo wypadku drogowego w pytaniach i odpowiedziach*, Wolters Kluwer, Warszawa 2019.
- Niezgoda K., [w:] Miaskowski J., Niezgoda K., Skawiński P., *Ustawa o ubezpieczeniach obowiązkowych, UFG i PBUK. Komentarz*, CH Beck, Warszawa 2012.
- Ohanowicz A., *Wstąpienie osoby trzeciej w prawa zaspokojonego wierzyciela*, „Studia Cywilistyczne” 1969, t. XIII–XIV.
- Orlicki M., Pokrzywniak J., Raczyński A., *Obowiązkowe ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych*, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz–Poznań 2007.
- Orlicki M., *Ubezpieczenia obowiązkowe*, Wolters Kluwer, Warszawa 2011.
- Pacura M., Krudysz M., *Charakter roszczenia Zakładu Ubezpieczeń o zwrot odszkodowania wypłaconego z tytułu ubezpieczenia OC*, LEX/el.2019.
- Pokrzywniak J., *Kilka uwag o regresie nietypowym w ubezpieczeniu OC posiadaczy pojazdów mechanicznych*, [w:] *Aktualne problemy ubezpieczeń komunikacyjnych*, Koch A. [red.], CH Beck, Warszawa 2008.
- Poprawski R., *Przedawnienie roszczenia zakładu ubezpieczeń z regresu nietypowego w ubezpieczeniu odpowiedzialności cywilnej posiadacza pojazdu mechanicznego*, „Prawo Asekuracyjne” 2017, nr 4.
- Raczyński A., *Instytucja regresu nietypowego (szczególnego) na tle konstrukcji ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej*, [w:] *Ubezpieczenia gospodarcze. Wybrane zagadnienia prawne*, Gnela B. [red.], Wolters Kluwer, Warszawa 2011.
- Sangowski T., *Regres ubezpieczeniowy*, PWE, Warszawa 1977.
- Serwach M., *Komentarz do art. 17 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych*, [w:] *Prawo ubezpieczeń gospodarczych. Komentarz. Tom I*, Brodecki Z., Serwach M., Glicz M. [red.], Wolters Kluwer, Warszawa 2010.
- Serwach M., *Recourse Claims between the Parties to the Liability Insurance Contract*, „Prawo Asekuracyjne” 2017, nr 2.

- Serwach M., *Roszczenia regresowe ubezpieczyciela w ubezpieczeniach odpowiedzialności cywilnej*, [w:] *Czynić postęp w prawie. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesor Birucie Lewaszkiewicz-Petrykowskiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2017.
- Stefański R.A., *Przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu i w komunikacji*, Rozdział XX i XXI Kodeksu karnego. Komentarz, CH Beck, Warszawa 2000.
- Szpunar A., *O funkcjach odpowiedzialności cywilnej*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Wynalazczości i Ochrony Własności Intelktualnej” 1974, nr 1.
- Szpunar A., *Roszczenie zwrotne zakładu ubezpieczeń przeciwko kierowcy pojazdu*, „Palestra” 1993, nr 7–8.
- Szpunar A., *Wstąpienie w prawa zaspokojonego wierzyiciela*, Zakamycze, Kraków 2000.
- Warkała W., *Odpowiedzialność odszkodowawcza – funkcje, rodzaje, granice*, PWN, Warszawa 1962.
- Wasilewski A., *Regres ubezpieczyciela OC wobec posiadacza pojazdu mechanicznego w kontekście zatrzymania mu prawa jazdy*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 2018, nr 3.
- Wąsiewicz A., *Obowiązkowe ubezpieczenie OC oraz odpowiedzialność cywilna posiadacza i kierowcy pojazdu mechanicznego*, Wydawnictwo Ławica, Warszawa–Poznań 1993.
- Wąsiewicz A., *Ubezpieczenia komunikacyjne*, Orlicki M., Wąsiewicz M. [opr.], Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz–Poznań 1995.
- Wilejczyk M., *Funkcje prawa deliktów we współczesnym społeczeństwie*, [w:] *Prawo deliktowe wobec nowych technologii*, Machnikowski P. [red.], Wolters Kluwer, Warszawa 2023.
- Wojciechowski J., *Ubezpieczeniowy regres nietypowy ma podstawie art. 43 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych*, „Prawo Asekuracyjne” 2022, nr 3.
- Wolak G., *Czy regres nietypowy w ubezpieczeniu OC posiadaczy pojazdów mechanicznych przysługuje przeciwko spadkobiercom kierującego pojazdem?*, „Prawo Asekuracyjne” 2012, nr 4.
- Wójtowicz E., *Glosa do uchwały SN z dnia 16 listopada 2012 r. III CZP 61/12 „Rozprawy Ubezpieczeniowe”* 2013, nr 15(2).
- Wypadki drogowe w Polsce w 2023 roku*, Raport KG Policji, Warszawa 2024.

Atypical recourse of the insurer as an instrument of prevention in road traffic

The subject of the article is the so-called atypical recourse in compulsory motor third party liability insurance. The term is used to describe the insurer's claim to the insured who is the tortfeasor of a traffic accident for reimbursement of the compensation paid if he/she caused the accident in particularly blatant and reprehensible situations indicated in the law, such as after using alcohol or drugs, without the required authorizations or if he fled the scene of the accident. The legal basis for the insurer's recourse claims against the insured is Article 43 of the 2003 Law on Compulsory Insurance.

Atypical recourse raises a number of problems, such as the legal nature of recourse, the statute of limitations, and the admissibility of recourse to the accident tortfeasor's legal successors. The essential thread of the article is the analysis of the impact of atypical recourse on the prevention of traffic accidents by motor vehicle drivers by stimulating them to increased care and caution on the road through legal and insurance instruments. The use of atypical recourse is optional, but given its functions, especially its preventive and educational function, it is reasonable to call for greater use of atypical recourse

in insurance practice. Thanks to this institution, the driver of a motor vehicle who commits particularly blatant and reprehensible behavior in traffic will not feel unpunished, since, despite having a third-party liability policy, he/she may be charged with the burden of the damage caused.

Key words: motor third party insurance, atypical recourse, prevention

DR HAB. WŁADYSŁAW WOJCIECH MOGILSKI – of Counsel w kancelarii Głuchowski Siemiątkowski
Zwara Adwokaci i Radcowie Prawni
e-mail: w.mogilski@kancelaria.eu
ORCID: 0000-0001-7819-4827

